

Prof. dr MITRA ŠAROSKA, Ekonomski fakultet, Skopje

OPŠTI ZAKON KAPITALISTIČKE AKUMULACIJE U SAVREMENOM SVETU

Opšti zakon kapitalističke akumulacije, kao što je poznato, definisao je Karl Marks u svom epohalnom delu »Kapital«, u prvom tomu, i bogato ga je ilustrovao.

Suština je tog zakona u tome što porastom bogatstva društva raste proletarijat, uvećavaju se rezervna armija rada, eksploatacija i beda radničke klase. »Što je veće društveno bogatstvo, što je veći kapital koji funkcioniše, i obim i egzistencija njegovog porasta, pa, prema tome, i apsolutna veličina proletarijata i proizvodna snaga njegova rada, to je veća industrijska rezervna armija... Naposletku, ukoliko su veći uboški sloj radničke klase i industrijska rezervna armija, utoliko je veći zvanični pauperizam. Ovo je apsolutni, opšti zakon kapitalističke akumulacije.«¹

Isto tako, nakon definisanja zakona Marks, sa punim pravom, kaže da »u svome ostvarivanju, ovaj zakon se, kao i svi drugi zakoni, modifikuje raznolikim okolnostima.«²

Marks je utvrdio pomenuti zakon, a primenjujući metod apstrakcije izostavio je modifikacije usled raznih okolnosti. Naš zadatak je utvrditi delovanje opšteg zakona kapitalističke akumulacije u savremenom svetu.

OPŠTI ZAKON KAPITALISTIČKE AKUMULACIJE U KAPITALISTIČKIM ZEMLJAMA ZAPADA

U ovoj analizi postavlja se pitanje da li je moguće da se sa povećanjem društvenog bogatstva povećava industrijska rezervna armija rada u kapitalističkim zemljama Zapada u savremenim uslovima.

¹ K. Marks — F. Engels, Dela, tom 21 (Kapital I) »Prosveta«, Beograd 1970. str. 570.

² Isto, str. 570.

Da bismo odgovarali na ovo pitanje, moramo se ukratko osvrnuti na stanje nezaposlenosti pre i posle II svetskog rata u ovim zemljama.

Kao što je poznato, problem nezaposlenosti u svetu sa svom ozbiljnošću javlja se za vreme velike industrijsko-agrarne krize od 1929—33. god. U 32 kapitalističke zemlje javilo se 26 miliona nezaposlenih. Od tada do II svetskog rata procenat nezaposlenosti kreće se od 10—15%, a normalni je procenat nezaposlenosti 3—5% ukupnog broja radnika. U oči II svetskog rata bilo je 16 miliona nezaposlenih.³

Stanje nezaposlenosti posle pomenute krize nameće buržoaskim ekonomistima i vladama kapitalističkih država zadatak da ozbiljno razmotre problem nezaposlenosti. Najveći uticaj u buržoaskoj ekonomskoj teoriji toga vremena ima Džon Majnard Kejnz sa svojim životnim delom »Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca«. Kejnz je dokazao da klasični sistem *laissez faire* ne može osigurati normalno funkcioniranje kapitalističke države i obezbediti potrebni nivo zaposlenosti. Prema ovom buržoaskom ekonomisti, krize nisu iznimne ni slučajne pojave u savremenom buržoaskom društvu, već njegova trajna zakonita karakteristika. Ovaj buržoaski ekonomista uzrok nezaposlenosti traži u smanjivanju efektivne potražnje i odsustvu investicija. Zato se on zalaže za intervenciju države u ovom pravcu. Poznate su mere državne intervencije i SAD pod imenom NJU DIL. Ove mere su, naročito posle 1935. god., bile inspirisane Kejnzovim učenjem. Organizovani su veliki javni radovi za suzbijanje nezaposlenosti, davane su olakšice kapitalu radi podsticanja investiranja, garantovane su cene za poljoprivredne proizvode, određene su minimalne nadnice i preduzeta izgradnja velikog hidroenergetskog, melioracionog i plovidbenog sistema u bazenu reke Tenesi. Ali, kao što ćemo videti, stvarnom ublažavanju nezaposlenosti nije pomogao NJU DIL, već su pomogle pripreme za II svetski rat i sam rat.

Posle II svetskog rata izmenjeni društveno-politički uslovi u svetu nalažu nužno angažovanje kapitalističke države u rešavanju problema kapitalističke proširene reprodukcije. Ovo je potrebno radi rešavanja problema nezaposlenosti i odstranjivanja konflikta na toj osnovi, kakvih je bilo između dva svetska rata u ovom veku. Na ovu orijentaciju kapitalističkih država utiče i uvećana uloga radničke klase pojavom socijalističkih zemalja. Zato u 1945. godini na konferenciji Međunarodne organizacije rada u Filadelfiji puna zaposlenost je proglašena kao opšti cilj zemalja-članica Ujedinjenih nacija.

To su okolnosti koje doprinose, u okviru kapitalističkog načina proizvodnje, da se smanjuje, čak onemogućuje, dejstvo delovanja opšteg zakona kapitalističke akumulacije u datom periodu.

³ Podaci su iz dr Mitra Šarovska, Polit. ek. I, Savremena nastojanja pune zaposlenosti, »Savremena administracija«, Beograd, 1977, str. 270.

Pod dejstvom tih okolnosti umanjila se rezervna armija rada u industrijski razvijenim kapitalističkim zemljama.

U svim zemljama za koje postoje podaci o nezaposlenosti u 1955. godini, u poređenju sa 1938. god., za deceniju i po i nešto više drastično je smanjen broj nezaposlenosti. To je najuočljivije u SAD, gde je ta cifra sa 10 390 000 u 1938. godini⁴ svedena na 2 904 000 u 1955-oj.⁵

Međutim, utvrđeno je da i u posleratnom periodu privreda kapitalističkih zemalja prolazi faze ekonomskog ciklusa krize, depresije i prosperiteta. Ali intervencijom države krize se otklanjaju za kraće vreme i ublažava se njihova oštrina. Ovim, tj. intervencijom države posle II svetskog rata do 1968. krize se nisu javljale u međunarodnim razmerama. U SAD bilo je recesija u godinama: 1948/49. i 1953/54, 1957/58. i 1960/61⁶. U svim recesijama, pa i u recesijama od 1957/58. i 1960/61 godine, za koje postoje podaci,⁷ nezaposlenost u SAD je uvećana u poređenju sa prethodnim godinama, ali do 1962. nezaposlenost u SAD uvek je više od polovine manja nego 1938. god.

Pomenuti podaci isto tako pokazuju da u navedenim zemljama, osim u SAD, Kanadi i Velikoj Britaniji, ne samo što je smanjena nezaposlenost u poređenju sa 1939. godinom, već je 1962. smanjena i u poređenju sa 1955-om.

Kao SAD takođe su i Kanada i Velika Britanija u navedenim godinama preživljavale jače recesije. Otud je u njima uvećana nezaposlenost 1962. u poređenju sa 1955, ali ni izdaleka brojka nezaposlenih ne dostiže onu iz 1936.

Ovakvi rezultati u smanjivanju nezaposlenosti kako u Sad-u, tako i u ostalim zemljama Zapada, već smo istakli, nisu slučajni već su uslovljeni istorijskim okolnostima i pomenutim merama preduzimanim u SAD i u drugim navedenim zemljama.

Što se tiče SAD, karakteristično je to što se posle recesije od 1960/61, pa sve do 1968. njihova privreda nalazi u cikličkom napretku. Ovo daje impuls napretku i u drugim kapitalističkim zemljama Zapadne Evrope. Ovo su, kao što ćemo videti, uslovljavala tri faktora. Prvi je bio vojno-industrijski bum, vezan sa agresivnim ratom u Vijetnamu. Trošilo se 70 milijardi dolara godišnje u ratne ciljeve. Drugi je faktor napretka monopol SAD u naučno-tehničkoj revoluciji. Ovo je posljedica istorijskih okolnosti. Naime, u Americi ima izobilja nezauzete zemlje sve do kraja XIX vijeka. Ovo dovodi do oskudice radne snage što nalaže visoke najamnine. U stvari, oskudica radne snage ima dupli efekat za SAD, s jedne strane, visoke

⁴ Podaci o nezaposlenosti za 1938. godinu iz SGJ/1970, str. 617.

⁵ Podaci od 1955—1962. iz statističkog priloga knjige Vladislava Milenkovića, »Rad i kapital na Zapadu«, str. 190 (podaci obuhvataju potpuno nezaposlene, registrovane u službama rada).

⁶ Dr Mitra Šaroska, op. cit., str. 386.

⁷ Podaci iz izvora u fusnotama na str. 4.

najamnine uslovljavaju razvitak unutrašnjeg tržišta, a, s druge strane, ovo utiče na primenu tehnike u proizvodnji čime se razvijaju proizvodne snage, koncentriše se kapital i stvaraju krupna monopolistička preduzeća. Dva svetska rata u XX veku podstiču privredni napredak u SAD. SAD se javlja kao liferant roba i oružja koje nema uništavajući efekat u zemlji, jer su se ratovi vodili van teritorije SAD. Između dva svetska rata bila je kriza (1929/33) koja je svela na polovinu snagu američke privrede sa dugom depresijom do 1937. Priprema za II svetski rat i sam rat razrešili su depresiju. Ovim su SAD prebrodile katastrofalna razaranja krizom i ekonomski ojačali.

Pošto se II svetski rat nije vodio na teritoriji SAD, njihova privreda bila je odbranjena od ratnih razaranja i u SAD stvorio se najveći ratni potencijal u svetu. U traganju za ratnim usavršavanjima rađaju se klice današnje naučno-tehničke revolucije. Automatsko upravljanje, teorije informacija i elektronska obrada podataka, na primer, pokazuju ogroman napredak za vreme II svetskog rata. Otac kibernetike je Norbert Viner, severnoamerikanski matematičar i filozof. Za vreme II svetskog rata radio je na poboljšavanju radara i projektila. Dao je svoj doprinos u gađanju protivavionskim oružjem. Sva ova saznanja došla su do izraza u primeni u razdoblju od 1961. do 1968. godine, kada se smanjuje broj nezaposlenih u SAD.

Treći faktor napretka jeste mešanje države u privredu. Kao što je već pomenuto, velika industrijsko-agrarna kriza od 1929—33. smanjila je proizvodnju u SAD 50% a nezaposlenost je dostigla 82%. Samo mešanjem države u privredu mogla se ona pokrenuti, tako reći, sa mrtve tačke. Država se angažovala na podsticanju investicija i povećavanju potrošačke snage i na preraspodeli nacionalnog dohotka radi razvijanja tržišta i zaposlenosti. Pored ekonomskih, mere su imale i politički značaj jer se moralo voditi računa o postojanju socijalističkih zemalja i raspadanju kolonijalizma. U stvari, država je nosilac razvitka nauke i tehnike, a, kao što smo videli, najpre za potrebe naoružanja. Napred pomenuti pravci akcije države u privredi, direktno preko organizacija javnih radova i drugih mera, indirektno podizanjem privredne aktivnosti, utiču da se broj nezaposlenih smanjuje u periodu od 1961—1968.

U zapadnoevropskim zemljama do 1957/58. nezaposlenost brzo opada, pa je došlo i do oskudice radne snage u nekim zemljama.

Kao što je pomenuto, neposredno posle II svetskog rata SAD, koje direktno nisu učestvovala u II svetskom ratu, posle rata bile su ekonomski najjače. SAD su pomagale Evropu iz dva razloga. Iz ekonomskih razloga da bi povećali kupovnu snagu zemalja zapadne Evrope za američku robu, i iz političkih, da bi odbranili najezdu komunizma u Zapadnoj Evropi. Pomoć se realizovala preko poznatog Maršalovog plana za Evropu putem kojeg su SAD uložile oko 15 milijardi dolara u vidu pomoći u sirovinama, hrani i odeći tim zemljama, pri čemu najviše Zapadnoj Nemačkoj. Otuda su u tim

STANJE NEZAPOSLENOSTI U SAD I U EVROPSKIM KAPITALISTIČKIM ZEMLJAMA U 1938. I OD 1963—1975. GOD.
JE SLEDEĆE:

Zemlje	1)										2)			
	1938.	1963.	1964.	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.
SAD	10390	4070	3786	3366	2875	2975	2817	2831	4088	4993	4840	4304	5076	8569
Austrija	224	71	66	66	61	65	71	67	58	52	44	41	41	37
Belgija	174	59	50	55	61	85	103	85	71	71	87	92	105	162
Francuska	204	140	114	142	168	196	254	223	262	338	383	394	498	738
Holandija					65	83	74	66	49	30	24	21	27	26
Italija	810	504	549	751	759	679	684	655	609	609	697	668	560	667
Norveška					12	11	16	16	12	12	15	13	11	12
SR Nemačka		174	157	139	161	459	323	179	149	185	246	273	582	1002
Španija					123	146	182	159	146	190	191	150	150	244
Švajcarska	53	0,83	0,29	0,30	0,30	0,26	0,30	0,18	0,10	0,10	0,11	0,08	0,22	7,53
Svedska	67	20	17	17	22	29	33	30	29	45	48	46	39	30
V. Britanija	1486	558	404	347	361	559	586	581	618	799	885	630	631	870

1) Podaci za 1938. g. i 1963, 1964. i 1965. g. iz SGJ/1970., str. 617.

2) Podaci za 1966—1975. iz SGJ/1976., str. 665.

zemljama organizovani veliki investicioni radovi u izgradnji novih kapaciteta čime se uvećao broj radnih mesta i smanjivala nezaposlenost, koja je pridolazila iz poljoprivrede. Nova radna snaga je slabo priticala zbog prethodnih ratnih godina gdje je ginulo radno sposobno stanovništvo. To je, u stvari, period pune zaposlenosti u kapitalističkim zemljama Zapadne Evrope. Ali pošto se, kao što smo rekli, kapitalistička privreda razvija ciklično, zato sa povećanjem nezaposlenosti u narednim kriznim godinama, tj. godinama recesija, sredinom pedesetih godina javljaju se mišljenja o nepogodnosti pune zaposlenosti. Ovo pokazuje da u zemljama Zapada postoji problem nezaposlenosti.

Od 1968. nadalje javljaju se faktori koji jako negativno utiču na privredne pozicije SAD. Javljaju se dugotrajan deficit platnog bilansa i veliki budžetski deficit u SAD. Uzroci su krupni problemi: 1. Troškovi vođenja rata svojevremeno u Vijetnamu i druga ratna angažovanja SAD finansiraju se iz emisije; 2. Prelivanje privatnih kapitala za dugoročne investicije u razvijenim zemljama Zapadne Evrope; 3. Veliki troškovi održavanja trupa na inostranim teritorijama. Brzi razvoj zemalja Zapadne Evrope i socijalističkih zemalja ugrozio je dominantnu ekonomsku ulogu SAD. Sve ovo je uslovalo dve devalvacije dolara i uvećanje nezaposlenosti u SAD.

Podaci o nezaposlenosti pokazuju da se u SAD nakon 1968. nezaposlenost u 1975. uvećala više od dva puta i bliža je brojcima od 1938. godine nego brojkama nezaposlenih u posleratnom periodu. Uvećanu nezaposlenost u poređenju sa 1968, imaju 1975, pored SAD, Belgija, Francuska, SR Nemačka, Španija, Švajcarska i Velika Britanija.

Državni sekretar u francuskom ministarstvu rada u junu 1977. konstatuje da će nezaposlenost »opadati utoliko više ukoliko se brže bude izlazilo iz krize rada. Međutim, već su prošle tri godine, a ponovnog svetskog poleta nema, i niko ne može reći da li će i kada zemlje Zapada ponovo postići puni rast«.⁸ On predlaže intervenciju države u pravcu razvoja građevinarstva, organizovanje javnih radova, angažovanja rada na zadovoljavanje društvenih potreba i dr.

Prema tome, videli smo da u razvijenim kapitalističkim zemljama Zapada postoje periodi nastajanja pune zaposlenosti u kojima je onemogućavano dejstvo opšteg zakona kapitalističke akumulacije. Međutim, kako se vidi iz prethodnog, ciklično kretanje kapitalističke privrede i zavisnost zaposlenosti od akumulacije, koja se umanjuje u kriznim fazama a uvećava nezaposlenost, nije ukinuto. Zato deluje opšti zakon kapitalističke akumulacije i u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama iako u državnom kapitalizmu blaže nego u liberalnom.

⁸ Lionel Stolerij, državni sekretar u ministarstvu rada Francuske piše u »L'Expansion«, Ek. pol., br. 1317, str. 49.

OPŠTI ZAKON KAPITALISTIČKE AKUMULACIJE
U MEĐUNARODNIM RAZMERIMA

Opšti zakon kapitalističke akumulacije u međunarodnim razmerima deluje na odnose između visoko razvijenih industrijskih zemalja i zemalja u razvoju.

Najsintetičniji je pokazatelj delovanja ovog zakona nacionalni dohodak po stanovniku, jer od tog dohotka zavisi mogućnost zaposlenja, dobijanja stana, ishrane, odeće, obrazovanja i zdravstvene zaštite.

Ako uzmemo nacionalni dohodak po stanovniku u razvijenim zemljama i taj dohodak u nedovoljno razvijenim zemljama u godinama 1965 i 1975. i procena za 1985, pokazuje se sledeće:

Zemlja	stanovništvo u milionima	Nacionalni dohodak po stanovniku u dolarima ¹		
		1965.	1975. ²	1985. proc.
1. Najsiromašnije zemlje (ispod 200 \$)	1 200	130	150	180
2. Srednje zemlje u razvoju (iznad 200 \$)	900	630	950	1 350
3. Razvijene zemlje	700	4 200	5 500	8 100

Učešće nacionalnog dohotka po stanovniku nedovoljno razvijenih u nacionalnom dohotku razvijenih pokazuje sledeće:

Učešće u nacionalnom dohotku	1965.	1975.	1985.
Najsiromašnije : razvijene	32,30	36,66	45,00
Srednje : razvijene	6,66	5,78	6,000

¹ Iz ekspozea Roberta Maknamare, predsednika Međunarodne banke za obnovu i razvoj, Ek. polit. br. 1280, str. 44.

² U 1975. god. američki dolar je devalviran u poređenju sa dolarom iz 1965. godine 22%.

Podaci pokazuju da se u dekadi od 1965. do 1975. povećala razlika u nacionalnom dohotku po stanovniku između najsiromašnijih i bogatih sa 32,30 puta na 36,66 puta, ili 3,36 puta. Kao što se vidi, odnos nacionalnog dohotka po stanovniku srednje razvijenih i razvijenih zemalja u tom razdoblju pokazuje neznatno umanjeње razlika. Isto tako, podaci pokazuju da se do 1985, u poređenju sa 1965, procenjuje da će se razlika između najsiromašnijih i razvijenih povećati sa 3,6 puta na 12,70, dok se između srednje razvijenih i razvi-

jenih predviđa pogoršanje u 1985. u poređenju sa 1975. a poboljšanje u poređenju sa 1965-om.

Ovakvi rezultati u nacionalnom dohotku nisu slučajni. Oni su rezultat mnogih pogodnosti razvijenih u međunarodnoj razmeni sredstava, dobara i usluga i toliko nepogodnosti nedovoljno razvijenih zemalja u toj razmeni. Kruna ovog stanja su malopre izneti podaci o nacionalnom dohotku po stanovniku koji govore o produbljivanju ovih razlika a time i razlika u stepenu privredne razvijenosti. Ovo pokazuje da su u protekloj deceniji (1960—1970) postojali uslovi za delovanje opšteg zakona kapitalističke akumulacije i pored nastojanja nedovoljno razvijenih zemalja preko organizacije Ujedinjenih nacija i van nje, na skupovima nesvrstanih, da se suprotstave delovanju ovog zakona u međunarodnim razmerama.

Od 1964, kada je bila Prva konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (INSTAD) pa sve do četvrte konferencije u Najrobiju postavljani su na dnevni red ovih skupova problemi sirovina, dugova, transfera tehnologije, međunarodne razmene i drugo. U cilju razrešavanja ovih problema održano je i VII specijalno zasedanje Generalne skupštine UN posvećeno izgradnji novog međunarodnog ekonomskog poretka. Održano je više samita nesvrstanih na kojima su bili tretirani ti problemi, kao i konferencija o međunarodnoj ekonomskoj saradnji, popularno nazvana Konferencija razvijenih (Severa) i nerazvijenih (Juga).

Na svim dosadašnjim skupovima nedovoljno razvijene zemlje pokretale su problem sirovina. Pri ovom su tražile formiranje fonda za regulisanje cene i količine sirovina koji bi alimentirali proizvođači i potrošači sirovina; osnivanje skladišta sa zalihama u okviru sporazuma o sirovinama koje treba da finansiraju industrijske zemlje, a zalihe da služe za stabilizaciju cena; vezivanje izvoznih cena sirovina zemalja u razvoju sa cenama finalnih proizvoda koji se uvoze iz industrijskih zemalja; otvaranje tržišta u industrijskim zemljama za uvoz većih količina sirovina.

Razvijene zemlje ostvarivanje ovakvih zahteva u pogledu sirovina dugo su izjednačavale sa slomom svetske privrede.

Postoji ozbiljan problem prezaduženosti zemalja u razvoju, koja neprestano raste. »Prema nekim podacima, iznosi već preko 150 milijardi dolara, možda i 200 milijardi«. ⁹ Zato na ministarskom sastanku februara 1976. u Manili zemlje u razvoju odlučile su u Najrobiju na IV UNSTHD-u da zatraže brisanje dugova dobijenih iz javnih izvora, a privatnim zajmovima produženje roka otplate najmanje 25 godina, kao i sprovođenje konverzije javnih i komercijalnih dugova. Ni ove mere razvijene zemlje Zapada ne prihvataju ocenjujući ih kao radikalne i »kontraproduktivne«.

⁹ Iz razgovora sa prof. dr. Rikardom Štajnerom, šefom jugoslovenske delegacije na Konferenciji o međunarodnoj ekonomskoj saradnji u Parizu, Ek. pol. br. 1313, str. 22.

Ne postoji ravnopravan međunarodni monetarni sistem, što vodi do pogoršanja ekonomskih problema zemalja u razvoju. Zato se te zemlje zalažu za univerzalan i ravnopravan monetarni sistem.

Nesvrstani na svim svojim sastancima (od Beograda 1961. godine do Kolomba 1976) podržali su opravdane zahteve zemalja u razvoju i nosioci su inicijative za novi ekonomski poredak u svetu. Prema ekonomskoj deklaraciji u Kolombu, novi ekonomski poredak treba da obuhvati: a) fundamentalno prestrukturiranje celokupnog aparata međunarodne trgovine; b) fundamentalno prestrukturiranje svetske proizvodnje na osnovu nove međunarodne podele rada; c) radikalnu reorganizaciju sadašnjih međunarodnih monetarnih aranžmana; d) obezbeđivanje adekvatnog transfera resursa za razvoj; e) iznalaženje bitnih i adekvatnih rešenja za problem zvaničnih dugova; f) obezbeđivanje adekvatnih resursa i odgovarajuće tehnologije za investicije radi povećavanja proizvodnje hrane; g) pravo na slobodan izlaz na more zemalja bez tog izlaza.¹⁰

Međutim, krajem maja i početkom juna 1977. završena je konferencija Sever—Jug u Parizu a njeni rezultati su ocijenjeni kao mršavi.¹¹

Razmatrajući sirovine i trgovinu nisu se složili u pitanjima: kupovne moći zemalja u razvoju; mera u vezi sa kompenzatornim finansiranjem; aspekata prerade na licu mesta i diversifikacije; ukupne tonaže svetskog pomorskog prevoza i trgovini, predstavništva na berzama sirovina, kodeksa ponašanja brodarskih konferencija i dr; kontrole i drugih mera koje se odnose na sintetičke proizvode; investicija na području sirovina i još u tri druga pitanja. U pogledu razvoja nema saglasnosti: u zaduženosti zemalja u razvoju; merama pomaganja i prilagođavanja; pristupu tržištima industrijskih proizvoda i poluproizvoda. *Što se tiče finansijskih pitanja* nema saglasnosti: u merama za kompenzaciju, prenosivosti dohotka i kapitala i jurisdikciji i normama za rešavanje sporova; u merama protiv inflacije i finansijskim sredstvima zemalja u razvoju izvoznica nafte.

Realizovanje problema u kojima su se složili da se ne slažu značilo bi kočenje delovanja opšteg zakona kapitalističke akumulacije u međunarodnim razmerama. Prema tome, sa slabim rezultatima u dogovaranju slabe su i kočnice delovanja opšteg zakona kapitalističke akumulacije u međunarodnim razmerima, jer, kako smo videli, sprovođenjem ovdje nabrojanih mera staje se na put ovome zakonu.

Predsednik Leopold Sengor je rekao: »S obzirom na razmenu i transfer, Evropa nije ta koja pomaže Afriku, nego je situacija obrnuta. U sistemu privrede koja je prepuštena anarhiji tržišta pomoć

¹⁰ Korak u borbi za novi ekonomski poredak. Samit u Kolombu, Ek. pol. br. 1274, str. 41.

¹¹ Konferencija o međunarodnoj ekonomskoj saradnji »Mršavi rezultati«, Ek. pol. br. 1315, str. 39.

obogaćuje bogate, a osiromašuje najsiromašnije zemlje sve više produbljujući jaz koji ih deli.«¹²

Koliko je u suprotnosti sa potrebom konstatacija o mršavim rezultatima Pariske konferencije Sever—Jug govori podatak što »živimo u svetu u kome jedna četvrtina čovečanstva prisvaja sebi bogatstvo čitave zemljine kugle. Dve stotine multinacionalnih kompanija, pretežno američkih, kontroliše dve trećine sredstava proizvodnje, vlada na tržištima sirovina i određuje uslove razmene na diktatorski način, a u ime — slobode tržišta«.¹³

Visoko razvijene zemlje ulaze u postindustrijski razvoj, a zemlje u razvoju nemaju još osnovni ekonomski razvoj. Vezanost kredita pomaže izvoz industrijski razvijenih zemalja koje su davaoci takvih kredita. Zbog prezaduženosti suma pomoći premašuje sumu otplata kredita. Pomoć iznosi godišnje 13 milijardi dolara. U 1976. »služba dugova otplata i kamata dostići će nekih 11 milijardi dolara, ili oko 10% bruto-deviznih prihoda tih zemalja«.¹⁴ I putem prodavanja oružja nerazvijenim zemljama od strane razvijenih vrši se prelivanje dohotka u pravcu razvijenih.

Prema pomenutom ekspozeu Maknamare, srednje razvijene zemlje suočene su sa dva problema: prvi je problem usporavanje rasta zbog teškoća u svetskoj privredi i, drugi, iskrivljena raspodela, jer glavnu korist imaju najbogatiji. Za najsiromašnije zemlje, razvijene treba da povećaju pomoć po povlašćenim uslovima. Da bi se ostvario predviđeni nivo od 0,7%, iz svog nacionalnog bruto-produkta (NBP) zemlje koje su zaostale u tim davanjima treba da odvajaju 2—3%. Preporučuje se preraspodela pomoći, jer 50% ide razvijenijim zemljama u razvoju koje, računato po stanovniku, dobijaju 60% više nego najsiromašnije zemlje.

Kao što smo videli, s obzirom na kapitalističko društveno uređenje, kod većine siromašnih i srednje razvijenih zemalja od pomoći koju im pruža međunarodna zajednica koriste najbogatiji slojevi u tim zemljama. Zato, da bi se celishodno upotrebila pomoć, potrebno je socijalističko društveno uređenje, sa društvenim sredstvima za proizvodnju. Ovim bi se umanjivalo dejstvo opšteg zakona kapitalističke akumulacije u pojedinim zemljama i u međunarodnim razmerima.

¹² Johan Galtung, profesor Univerziteta u Oslu i generalni direktor Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, piše u »Jeune Afrique«. Ek. pol. br. 1273, str. 44.

¹³ Johan Galtung, Op. cit., str. 41.

¹⁴ UNCTAD IV. Dugovi i sirovine. Ek. pol. br. 1258, str. 44.

Prof. Dr. MITRA ŠAROSKA, Faculty of Economics, Skopje

THE GENERAL LAW OF CAPITALIST ACCUMULATION
IN THE WORLD OF TODAY

Summary

The definition of the general law of capitalist accumulation was given by Marx in Volume I of his book »The Capital«, where it is well illustrated.

The essence of this law is in the fact that the more the social wealth increases, more increases the reserve industrial army of labour, too, which results in an increase of the pauperism. In this respect, Marx was right when he stated that during realization, this law as all other laws undergoes modification by various factors. This will clearly be shown in our analysis.

Our main objective is to prepare an analysis of the effects of the above mentioned law in the contemporary conditions.

As it is known, the great industrial and agricultural crisis of 1929/33, before the Second World War, brought about an enormous unemployment. This enormous unemployed people made both the governments of some capitalist countries and some bourgeois economists to consider the problem of unemployment seriously.

The biggest influence upon the bourgeois economic theory came by John Maynard Keynes. He suggested interference of the state in the economy and through this in regulation of the unemployment problem. Due to this influence, certain measures for solution of the unemployment problem were undertaken in the famous New Deal in USA. However, the USA unemployment problem was not solved by New Deal, but it was solved in the preparations for, and during the Second World War when USA made a tremendous economic progress.

After The Second World War, USA appears to be economically most powerful country. Through the Marshall's plan for Europe, it helped the development of economies destroyed during the War in many West European countries, primarily in West Germany. The post war period is characterized by complete employment in the west capitalistic countries and prevented effects of the general law of capitalist accumulation.

However, since the interference of the state in the economy does not stop the cyclic motion of the capitalist economy, it results in appearance of crisis, i.e. the so called recessions. All of them are characterized by an increased number of unemployed and increased effect of the general law of capitalistic accumulation. However, the intervention of the capitalist state mitigates this effect.

The general law of capitalist accumulation has effects on an international plan, too. The highly developed countries enrich increasingly, while the undeveloped countries are becoming poorer. The difference in national income per capita between the developed and undeveloped countries is permanently increasing. As it was recorded in 1975, the former have an average national income of 5.500 dollars per capita while the later 150 dollars per capita, only.

There are institutions and agencies all over the world which point out the necessity for decreasing the gap between the developed and undeveloped ones. However, the analysis has shown that there is a strong opposition by the developed against undertaking any measures for mitigation of this gap between the developed and undeveloped countries. The latest Conference on economic cooperation between North and South was estimated to give rather poor results. The important, objective, world over power which permanently puts forward these problems and insists upon solutions is the movement of the nonaligned countries.

The analysis has shown that in the undeveloped countries, due to the distorted distribution, benefits of the international assistance have only the richest. This supports the facts about the effects of the general law of capitalist accumulation in these countries and on the world plan. Therefore, the socialist structure with socialization of the production means appears to be the appropriate and inevitable solution.

Проф. Д-р МИТРА ШАРОСКА, Экономический факультет, Скопье

ВСЕОБЩИЙ ЗАКОН КАПИТАЛИСТИЧЕСКОГО НАКОПЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Резюме

Определение всеобщего закона капиталистического накопления Маркс излагает в первом томе его труда „Капитал” и очень богато его иллюстрирует.

Сущность этого закона состоит в том, что насколько больше увеличивается общественное богатство, настолько больше растет промышленная резервная армия труда, а параллельно с этим увеличивается и пауперизм. При этом Маркс прав уточняя что этот закон, как и все другие законы, при осуществлении модифицирует его многочисленные обстоятельства. Это окажется и в нашем анализе.

Наша задача состоит в том, чтобы сделать анализ действия вышеуказанного закона в современных условиях.

Как известно, до второй мировой войны, с большим промышленным и аграрным кризисом 1929/33 гг. появилась безработица. Состояние большого числа безработных заставило буржуазных экономистов и правительств отдельных капиталистических стран серьезно рассмотреть проблему безработицы.

Наибольшее влияние на буржуазную экономическую теорию имеет Джон Майнард Кейнс. Он предлагает вмешательство государства в экономике, а вместе с тем и регулирование проблемы безработицы. Под влиянием этого учения, в известном Нью Диль в США включены меры для решения проблемы безработицы. Между тем, проблема безработицы в

США не решилась с Нью Дилей. Однако проблема безработицы в США была решена и был достигнут большой прогресс в подготовке и во время второй мировой войны.

После второй мировой войны США экономически являются наиболее мощной страной. Через Маршалов план для Европы помогают в развитии опустошенного войной хозяйства стран Западной Европы и наиболее Западной Германии. Период после второй мировой войны характеризуется сплошной занятостью в капиталистических странах Запада, а одновременно и невозможностью действия всеобщего закона капиталистического накопления.

Но так как вмешательство государства в экономике не прекращает цикличное движение капиталистической экономики, возникают кризисные состояния, так называемые рецессии. Во всех этих рецессиях появляется большое число безработных, а вместе с тем и действие всеобщего закона капиталистического накопления, но с интервенцией капиталистического государства это действие уменьшается.

Всеобщий закон капиталистического накопления действует в международных масштабах. Высокоразвитые капит. страны все больше богатеют, а неразвитые все больше беднеют. Постоянно увеличивается различие в национальном доходе по жителю между развитыми и бедными странами. В 1975 г. первые имеют национальный доход в среднем 5.500 долларов на жителя, а вторые только 150 долларов.

В мире существуют форумы и институции, через которые осознана необходимость уменьшить бездну между развитыми и неразвитыми странами, однако анализ показал, что существуют сильные сопротивления со стороны развитых стран по вопросу принятия мер для уменьшения бездны между ними. Последняя конференция экономического сотрудничества Север—Юг, согласно оценкам, дала слабые результаты. Важной, справедливой, мировой силой, которая упорно поставляет эти проблемы и заступает за решение и завоевание таких проблем, является движение неприсоединившихся стран.

Анализ доказал, что международной помощью неразвитым странам, из-за неправильного распределения пользуются наиболее богатые из них. Этим поддерживается действие всеобщего закона капиталистического накопления в этих странах и в мировых масштабах. Поэтому существование социалистического общественного строя с общественными средствами производства является объективной необходимостью.

